

Van Den Herd

tijdschrift

van de

HEEMKUNDEKRING DE HEERLIJKHEID OIRSCHOT

=====
Jaargang 15 nummer 1 - maart 2008
=====

Redactie: Clari van Esch-van Hout

Straten 16
tel. 575260

Hanneke v.d.Bogaart-Vugts

Molenstraat 12
tel. 572221

Ans Verhouden - Vermeulen

Snellaertsstraat 16
tel. 572303

Overname van artikelen is toegestaan met bronvermelding.

ISSN 1387 - 2060

Openstelling heemkamer

Sint Jorishof 51a

5688 BL Oirschot

Gedurende de zomertijd: maandagavond van 19.00-21.00 uur

Gedurende de wintertijd: maandagmiddag van 14.00-16.00 uur

In de vakantiemaanden juli en augustus is de heemkamer alleen na afspraak geopend.

De redactie bedankt Jack van Nunen voor zijn jarenlange inzet. Jack heeft vanaf het begin, ruim 14 jaar, ons team versterkt en heeft nu zijn redactielidmaatschap beëindigd.

Kopij voor de volgende uitgave kunt u tot 1 mei 2008 aanleveren.

De redactie kan de historische juistheid van de inhoud van de artikelen niet in alle gevallen controleren; eventuele onjuistheden zijn voor rekening van de auteur.

KENNISMAKING MET DE VOORZITTER

Het verhaal achter de dingen

Vanaf mijn vroegste jeugd vond ik het heerlijk om te luisteren naar wat anderen te vertellen hadden. Niet naar zakelijke mededelingen of domme roddels, maar naar verhalen die vertelden over hoe het was en hoe het zo gekomen is. ‘Oma, wie is die meneer op die foto?’ Ik wees naar de foto van een norse man met een grote snor en doffe ogen, gevat in een zwarte lijst. En dan kwam er een lang en droevig verhaal, van plattelandsliefde, de Eerste Wereldoorlog, mobilisatie en, uiteindelijk en tenslotte, de Spaanse griep van 1918.

Of je nu op een zonnige voorjaarsdag als toerist door Oirschot loopt of als iemand die er geboren en getogen is, ons dorp is voor beide even mooi. Maar wat de toerist niet ziet, zijn de verhalen achter de façades. Waarom noemen sommige Oirschottenaren Oud Brabant nog steeds ‘Marietje’? Omdat ze niet zomaar een kroeg met een witte erker zien, maar een schilderij vol mensen die inmiddels oud zijn geworden of wellicht gestorven. Niet zomaar een hoop stenen, hout en glas, maar geluiden, geuren en gezichten.

Voor iemand die Oirschot pas 29 jaar kent, heb ik een verhalenachterstand die ik nooit zal inhalen. Maar als voorzitter van de Heemkundekring kan ik, naar ik hoop, mijn steentje bijdragen om te zorgen dat die verhalen niet verloren gaan. Dat we ook in de toekomst kunnen terugvallen op voorwerpen, documenten en foto’s die het verleden voor ons en voor hen die na ons komen, levend zullen houden.

Feiten, voor zover u die interesseren? Geboren in Dongen in 1953, zoon van een leraar en kleinzoon van twee onderwijzers. Vader een Friese Brabander, moeder een Nijmeegse met Brabantse wortels. Bij de paters in Oosterhout op school gezeten. Engels en Amerikaanse

letterkunde gestudeerd aan wat toen nog heette de Katholieke Universiteit Nijmegen. Een jaar lang in New England gestudeerd, toen terug in Nederland, eind jaren 70, blij dat ik een baan kreeg als docent Engels (en later Latijn) in Best. Na tien jaar in de directie gekomen en toen moest ik dichterbij gaan wonen. Dat werd dus Oirschot in plaats van Best. Kom ik na een tijdje Mirjam tegen (geboren en getogen Oirschotse, dochter van Brabants Zeelandse Truus en Kees), vlam in de pan en nu, samen met haar, ouder van Maxime (15 en een half) en Joëlle (13 en een half: op die leeftijd zijn halfjes belangrijk). Woonachtig op Den Heuvel, in een huis dat in 1922 is gebouwd door aannemer Bullens. Bestuurslid van Skon Orregat geweest, daarnaast oprichter en voorzitter van Oldtimers Oirschot (OTO). Liefhebber van literatuur, geschiedenis, kunst, antiek, oude huizen, oude auto's, oude boeken, oude spullen. Plaatsvervangend directeur van het Heerbeek College die teveel achter zijn bureau zit en te weinig bij de kinderen in de klas, maar ja, dat is de moderne tijd.

Ik ben er inmiddels achter gekomen dat Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot veel meer inhoudt dan het, overigens zeer uitgebreide en zeer interessante, activiteitenprogramma dat de leden wordt aangeboden. Ik ben opgenomen in een bestuur van zeer capabele, enthousiaste mensen met oprecht hart voor de zaak. Al in heel korte tijd ben ik trots geworden dat ik deze vereniging mag voorzitten.

En de foto van de man met die snor en die doffe ogen? Die staat tijdens de verbouwing nog even op de schelf, achter een paar dozen met boeken. Straks wordt ie weer opgehangen. En dan zal een van m'n dochters vast en zeker vragen: 'Pap, wie is die meneer op die foto?'

Arthur de Vries

VAN DE BESTUURSTAFEL

Jaarverslag van de secretaris over 2007

Ledenbestand

Op 1 januari 2007 hadden we 152 leden, op 1 januari 2008 hadden we er 154. In 2007 zijn drie leden overleden, namelijk Anneke van Lierop, Hein van Overbeek en Jan Smetsers. Er hebben zich 6 nieuwe leden aangemeld en 1 lid heeft zich afgemeld. Het aantal dames en heren binnen de club is perfect in balans: 78 dames en 76 heren.

Bestuurssamenstelling

Het bestuur vergaderde negen keer, telkens in de Heemkamer. Op 8 februari hielden we onze algemene ledenvergadering. Han Smits nam afscheid en Hannie Weststrate, Ad Oomen en Simon van der Steen werden tot nieuw lid gekozen. Het bestuur bestaat daarmee uit 7 leden.

Medio 2007 liet Jac Klaassen ons weten dat hij zijn functie als bestuurslid en voorzitter wil beëindigen. Het bestuur stelde daarom een ad-hocwerkgroep in met de opdracht om tot een goede voordracht te komen. In november kwam deze werkgroep met een voordracht.

Activiteiten vanuit het bestuur

Onze lezingen gingen achtereenvolgens over Brabant in de vroege Middeleeuwen (door Jan Franken), Moderne monumenten (door Piet Beekmans), over Brabantse Spreuken (door Cor Swanenberg), over de moord op de Oirschotse drossaard Jean de Marcq (door Anton Neggers), over allerhande heemkundige onderwerpen (door onze leden Nico van Cuijk, Clari van Esch, Marcel van der Heijden, Nico Jansen, Jac Klaassen, Jo Latour en Theo van de Loo) en over Jeroen Bosch (door Piet van Hees). Van de Rabobank ontvingen we een

beamer om de presentaties door sprekers goed te kunnen ondersteunen.

Tijdens de grote studiereis bezochten we Landgoed Terworm en Nonke Buusjke in Zuid-Limburg. De kleine studiereis ging naar de Tilburgse textielwijk Goirke. En in september gingen we op de fiets naar Sint-Oedenrode. Ten slotte maakten we in december de traditionele voettocht naar de Heilige Eik.

Deelname door de leden

De activiteiten die door het bestuur zijn georganiseerd, werden druk bezocht. Gemiddeld waren ongeveer 50 leden en niet-leden aanwezig bij de lezingen. Omdat De Zwaan niet voldoende ruimte heeft, hebben we dit jaar bij wijze van proef afwisselend in 't Vrijthof en De Beurs onze bijeenkomsten gehouden.

Het aantal deelnemers van de kleine studiereis naar Tilburg bedroeg 23, van de grote studiereis naar Zuid-Limburg 51, van de fietstocht 23 en van de bedevaart ruim 40 personen.

Mede gelet op de samenstelling van de werkgroepen, mogen we constateren dat de Heemkundekring bestaat uit een relatieve kleine vaste kern van actieve en enthousiaste leden. Het bestuur wil graag meer leden betrokken en actief maken én de leden ook betrekken bij het organiseren van lezingen en excursies.

Communicatie

De leden werden per e-mail en brief tijdig uitgenodigd voor activiteiten. Van de 154 leden beschikt tweederde (66%) niet over een e-mailadres, landelijk is dit nog maar 17%, maar daar moet bij aangetekend worden dat deze voornamelijk in de categorie boven de 55 jaar zitten, dus de leeftijd van ons ledenbestand.

Er werden persberichten verzonden over de lezingen en over de onthulling van de plaquette van Karel Appel op 7 september door de werkgroep Kleinood bij 't Vrijthof.

De website www.deheerlijkheidoirschot.nl werd steeds actueelgehouden door onze penningmeester. De informatie vanuit de

werkgroepen op de website is echter verouderd. Het is de verantwoordelijkheid van de werkgroepen om actuele informatie aan de webmaster door te geven.

In de Uitstraling en Noordbrabants Historisch Nieuwsblad verscheen een uitgebreid interview met enkele leden en bestuursleden over de heemkundekring.

In augustus werd het Heemkunde Wisselschild uitgereikt aan het team van het Sint-Jorisgilde.

Bij de opening van de Oude Grintweg op 30 augustus was de heemkundekring vertegenwoordigd. Er werd een grenspaal onthuld en een boekje van Clari van Esch over de geschiedenis van de Oude Grintweg gepresenteerd.

Externe contacten

We hebben twee vergaderingen van de regionale heemkundekringen en twee vergaderingen van de Raad van Aangeslotenen van Brabants Heem bijgewoond. We zijn vertegenwoordigd in de regionale Monumentencommissie en in de gemeentelijke werkgroep plattelandsvernieuwing. Verder waren er contacten met stichting Erfgoed Brabant over een erfgoededucatieproject, met Heemkundekring De Beerschen Aard over bezittingen, met de Universiteit van Tilburg over de Foto- en Filmbank en met Woningbedrijf Oirschot over de huurkosten en verlenging van het huurcontract.

Nicoline van Tiggelen

EEN TEUTENFAMILIE IN OIRSCHOT?*

In het boek *'De Teuten. Buitengaanders in de Kempen'* (1972) komt Oirschot niet voor als plaats waar teuten woonden, noch is later bij mijn weten ergens sprake geweest van teuten in Oirschot. Toch zijn daar wel aanwijzingen voor.

De teutenbeweging als internationale handel is ontstaan rond 1600. De bloeitijd lag tussen 1675 en 1700 en daarna in het midden van de 19e eeuw, waarna de achteruitgang begon.¹⁾ Teuten zijn reizende marskramers, meestal vergezeld van een compagnon en één of meer knechten. Als vaste standplaats hadden zij vaak de beste behuizingen in een dorp. Het waren goedgesitueerde handelslieden, die met zwaarbeladen paard en kar rondtrokken. Ze oefenden het beroep uit van o.a. haar- of pruikenteut, lakenteut of snijder (castreerder), maar de eerste teuten waren vooral koperslager/ketellapper.

De man die in Oirschot aan deze voorwaarden voldoet, staat op een tekening uit 1620 als eigenaar bij het huis De Ster (nu kaaswinkel), hoek Molenstraat-Rijkesluisstraat: Michiel de Keteler.

Wie was deze Michiel? Hij komt zeer veelvuldig in de schepenprotocollen voor onder verschillende benamingen. Meestal heet hij Michiel Bernaerts, maar hij wordt ook Michiel Bern(a)arts van Achel of van Achelen en Michiel Bernaerts de Keteler of Ketelaar(s) genoemd. Vanwaar de verschillende aliassen?

Michiel is van beroep ketellapper, wat de benaming Keteler-Ketelaers verklaart. Bernaerts is zijn familie- of vadersnaam.

J.Melchior schrijft in *'De Teuten'* dat er rond het midden van de 19de eeuw nog families Bernarts in Achel als teut werkzaam zijn.²⁾

Gezien het beroep van Michiel en de verschillende toevoegingen achter zijn naam is het alleszins aannemelijk dat hij een telg is van deze teutenfamilie Bernaerts uit Achel.

Voor het eerst wordt Michiel genoemd in het Oirschots Rechterlijk Archief (RA) in 1609 als hij op 17 april geld tegen rente aan iemand uitleent, iets wat hij nog zeer vaak zal doen. In 1636 leent hij zelfs aan de schepenen van Oirschot een bedrag van 200 Carolus gulden uit.

Op 28 september 1609 koopt hij een huis met tuin, hofstad en verdere toebehoren, gelegen in Oirschot, herdgang de Kerkhof aan de Steenweg aldaar, zijnde De Ster.

Michiel vraagt in 1623 een reispas aan en de schepenen verklaren daarop dat 'Michiel Bernarts Keteler gehouden is in Oirschot belasting te betalen en borg te staan, in Maastricht ketels, ijzeren pannen en potten, spijkers e.d. laat halen en ook allerlei houtwerk en kannekens die hij dagelijks aan de andere burgers verkoopt zonder dat wij ooit enig ongeoorloofd koopmanschap hebben gekonstateerd'.³⁾ De acte is gezegeld 30 maart 1623.

Hij vraagt dit reisdocument aan samen met Jan Henriks Schepens, landbouwer en voerman en 'werkzaam als koper van graan, veehuiden, die hij ook weer pekelt om ze te kunnen verkopen, zoals wij dat vorig jaar gezien hebben. Schepenen verklaren hierbij nog dat genoemde Jan Henriks te goeder naam en faam bekend staat en dat hij de gemeentelijke belastingen betaalt en andere borgstellingen (...) en dat hij naast het landbouwen soms producten afvoert en wegbrengt met de kar en bij zijn terugkomst voor de burgers weer ijzerwerk, spijker, kalk, kolen, etc. mee terugbrengt.'⁴⁾ Jan H. Schepens wordt bij de schepenen voorgedragen o.a. door Henrick Ariens van Achelen, nu inwoner van Oirschot, maar gezien zijn alias is ook hij uit Achel afkomstig.

Ook Michiels zoon Peter heeft een reizend beroep. Op 6 maart 1625 machtigt hij zijn vrouw Heijlken 'om tijdens zijn afwezigheid alle zaken van welke aard dan ook te behartigen m.b.t. de erfelijke en roerende goederen en geld uit de nalatenschap van Jenneke, de moeder van genoemde Heijlken op de wijze alsof Peter dat zelf gedaan zou hebben.'⁵⁾ Vanzelfsprekend is een dergelijke machtiging alleen nodig, als hij zelf veel weg is. Een tweede argument voor zijn reizende bestaan is de naam van zijn huis. Waar kan Peter Michielse van Achel anders gewoond hebben dan in 'De Reysende Man'?⁶⁾ De naam van zijn huis kan evengoed naar zijn ongewone beroep verwijzen dan naar het feit dat het een herberg geweest kan zijn. Michiel Bernaarts Keteler's eerste vrouw is Joostken, dochter van Jan Geubels (ook: Goebels en Gobels) en Anna Bruinen. Deze Anna

is voor de derde keer getrouwd met Henrik de Greelmaker en beiden zijn door de pest in het dorp Pelt in het land van Luik overleden.⁷⁾ Hieruit is duidelijk, dat ook vrouw Joostken connecties heeft met een streek met een grote teutenpopulatie. In een procesbundel uit Pelt 1761/1767 kunnen we lezen: ‘dat geheel veel lieden alhier van de Kempen gevonden worden den meesten tijdt van ´t jaer buytens lands gaen eenighe hantering oft koophandel drijven’.⁸⁾

Eind 1627 sterft Michiels vrouw Joostken. Er komt een groot geschil over de erfdeling tussen Michiel en de 7 kinderen uit dit huwelijk. Ten overstaan van de schepenen worden op 26 november verschillende afspraken over de verdeling gemaakt. Ook doet Michiel de belofte dat hij zijn jongste minderjarige zoon Dirk het vak van ketellapper zal leren, zoals hij dat ook bij zijn andere kinderen heeft gedaan.⁹⁾

Na Michiels dood in juni 1637 volgt nog grotere beroering over zijn erfenis. Er zou voor de dood van Michiel wel f 13.000 (!!) in huis geweest zijn, een enorm bedrag voor die tijd, dat zoek is geraakt.¹⁰⁾

Uit deze gegevens blijkt dat Michiel Bernaerts van Achel, alias de Keteler een zeer welgesteld ketellapper is, die zijn beroep traditioneel op zijn kinderen overbrengt. Dat hij handelsreizen uitvoert in gezelschap blijkt uit de aanvraag van twee reispassen op 30 maart 1623. Alle 97 geldleningen van Michiel aan inwoners uit Oirschot, maar ook enkele daarbuiten, heeft hij in een periode van 28 jaar afgesloten in de maanden oktober t/m juni, met uitzondering van 2 in 1616. Het is dus aannemelijk te stellen, dat hij in de zomermaanden juli, augustus en september rondtrok. Hoewel De Ster vroeger nog niet het huidige uiterlijk zal hebben gehad, is het ook op de tekening uit 1620 al een aanzienlijk huis. Michiel sterft als een zeer welgesteld man.

Alleen met betrekking tot het maken van buitenlandse reizen valt Michiel als teut uit de boot.

De Rijkesluisstraat gezien vanaf de Markt omstreeks 1914.
Rechts het huis de Ster (foto collectie Piet Bogmans).

Wellicht meer over zijn familie in een latere uitgave.

Hanneke van den Bogaart-Vugts

* Dit onderzoek is mogelijk gemaakt dank zij de regesten, die Jan Toirkens maakte van het Rechterlijk Archief in Oirschot, waarvoor mijn grote dank.

- 1) Knippenberg, p. 119
- 2) Melchior p.58-129
- 3) RA 150a-1623
- 4) RA 150 a-1623
- 5) RA 150b-1625
- 6) Campinia jrg.1 p.96
- 7) RA 150a-1624
- 8) Knippenberg, p 31
- 9) RA 152a-1627
- 10) RA 162a- 1637

Literatuur: Campinia, jaargang 1, p.96
Knippenberg, W.H.Th., *De Teuten. Buitengaanders in de Kempen*,
1974
Melchior, J., *De Teuten, in Limburgesche Bijdragen XIII*, Hasselt
1915, p 58-129
Toirkens, Jan, *Regesten van het oud rechterlijk archief Oirschot*
1609 – 1640

CURSUS HUIZENONDERZOEK

Op 1 april 2008 start het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven met de cursus Huizenonderzoek. Vragen als ‘waarvoor diende dat gebouw oorspronkelijk?’ en ‘wie woonde er vroeger in dat huis?’ zijn makkelijk gesteld, maar het antwoord erop is minder snel gevonden. Op 5 achtereenvolgende dinsdagen van 19.30 tot 21.30 uur legt een deskundige u uit hoe u de geschiedenis van een huis kunt onderzoeken. De kosten bedragen €40,00. Om u aan te melden of informatie te vragen kunt u bellen naar 040-2649940 of mailen naar info@rhc-eindhoven.nl

RECHTZAKEN VAN HET KANTONGERECHT

Na een artikel over het kantongerecht en vervolgens een over de kantonrechters van Oirschot volgt nu een artikel over enkele rechtszittingen

Toffelen

Op donderdag 31 oktober 1850 moesten er vijf jongelui voor de Oirschotse kantonrechter, Willem Guljé, verschijnen.

Dat waren:

1. Hendrik Kemps, 22 jaar, bouwman uit Oirschot. Hij is de zoon van Jan Kemps en Anna Marie Vogels en hij woont in de Notel. Ter verduidelijk; daarmee wordt bedoeld hertgang of gehucht de Notel en niet de tegenwoordige straat Notel.
2. Martinus van Oudenhoven, wonende te Oirschot, 25 jaar, klompenmaker van beroep. Op latere leeftijd vertrekt hij - volgens het Oirschotse bevolkingsregister - naar Waalwijk.
3. Leonardus Erven, 36 jaar, zoon van Jasper Erven, geboren in St.Oedenrode. Hij geeft op dat hij zonder beroep is en woont bij Godefrides Latijnhouwers.
4. Peter van Rijswijk, 21 jaar, schoenmaker van beroep. Zijn vader, Antonij van Rijswijk, is nachtwaker in Baardwijk (gehucht van Waalwijk). In het oude bevolkingsregister van Oirschot is zijn naam niet terug te vinden. Misschien is hij tijdelijk bij familie of kennissen in de Notel.
5. Joseph Kuypers uit Straten, 27 jaar en evenals zijn vader smid van beroep. Het gezin woonde in Straten bij de Antoniuskapel. Tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw stond daar nog een klein boerderijtje tussen de huizen van D. van Haaren en P. van Kronenburg. Dat boerderijtje, waar smid Kuypers gewoond en gewerkt heeft, is afgebroken. Jan van Haaren heeft er een nieuw huis laten bouwen. De familie Kuypers is rond 1870 verhuisd

naar de Montfortlaan tegenover de paters. Ook daar moeten ze nog een kleine smederij gehad hebben.

Wat is er gebeurd dat die vijf jongelui in een openbare rechtzitting voor de kantonrechter moesten verschijnen?

Op 21 september 1850 was het veldwachter Joseph Smeijers ter ore gekomen dat er op die avond 'getoffeld' zou worden in het gehucht de Notel. In de processtukken wordt het woord tafelen gebruikt, maar omdat ik betwijfel of voor die activiteit een Nederlands woord bestaat (tafelen is immers iets heel anders) gebruik ik gewoon het woord toffelen. En voor ik verder ga, moet ik ook - voor de onwetenden onder de lezers - eerst uitleggen wat toffelen is. Toffelen is (was) een traditioneel volksgericht (simpeler gezegd: het spelen voor eigen rechter door de gemeenschap) dat tot in vijftiger jaren van de vorige eeuw nog - zij het sporadisch - voorkwam, bijvoorbeeld wanneer de ene partij van een paar dat op het punt van trouwen stond, de verkering afbrak. Zo iets 'hoorde' niet en moest dus afgestraft worden. En dat afstraffen gebeurde onder bescherming van de duisternis - op een avond of nacht van zaterdag op zondag - door, bij en rond de woning van de schuldige van de verbroken verkering, de boel op stelten te zetten. Twee keer nog heb ik in mijn jeugd het gevolg van zo'n volksgericht kunnen aanschouwen. De eerste keer op een zondagmorgen op weg naar de kerk en de tweede keer zag ik nog de naweeën van het toffelen op maandagmorgen op weg naar de school in Straten. Ik meen dat dat de laatste keer is geweest, dat er in Oirschot getoffeld is. En ik verzeker je; de boel die op stelten was gezet, was een **heleboel**.

Terug naar 1850

Veldwachter Smeijers was dus op de hoogte van het feit dat er op de avond van 21 september ergens getoffeld zou worden. Of hij getipt was of toevallig iets opgevangen had, wordt niet vermeld. Wel vermeld is, dat hij de wachtmeester commandant der brigade-marechaussee van Oirschot - Bartholome Lang - en marechaussee

Theodorus van de Urk op de hoogte had gebracht. Samen begaven zij zich die avond op weg, richting de Notel. Van verre hoorden ze al ‘groot getier en lawaai’. Om ongeveer 10 uur kwamen ze aan bij de boerderij van Marte Vogels, gelegen langs het publieke voetpad. Aangezien Marte Vogels met zijn vrouw en kinderen in 1850 op de zgn. Pannenhoef woonde, moet met dat pad het voormalige kerkepad bedoeld zijn, dat toen liep vanaf de kern (tip) van het gehucht de Notel naar de tegenwoordige Helderse Straat. Bij de Pannenhoef aangekomen, troffen de 3 ordebewakers op het pad en op het erf van de boerderij een aantal jongelui aan die aan het toffelen waren, ‘daarbij blazende op blaasinstrumenten en trommende en slaande op blik of andere voorwerpen en makende allerakeligst getier’.

Bij de komst van de sterke arm sloeg de groep meteen op de vlucht, behalve de 5 bovengenoemde jongelui. Want wachtmeester Lang was meteen tussen die ‘raaskallende’ groep gesprongen en had Peter van Rijswijk en Hendrik Kemps vast gegrepen, terwijl zij ‘mondeling lawaai’ maakten. Opmerkelijk detail daarbij is, dat Hendrik Kemps met stro omwonden was. Marechaussee van de Urk had Joseph Kuijpers, die een houten blaaspijp aan de mond had, gegrepen. En Leonardus Erven - ‘slaande op blik of ijzer’ - werd bij zijn kladden gegrepen door de veldwachter.

Nummer vijf, Martines van Oudenhoven, ook bij de groep aanwezig, is klaarblijkelijk gewoon blijven staan. Volgens een getuigenis, later, van een van de drie getuigen maakte hij alleen ‘mondeling lawaai’.

De rest van de groep was ondertussen natuurlijk, onder bescherming van de duisternis, al lang gevlogen. De volgende dag - 22 september - werd het proces-verbaal opgemaakt door wachtmeester Bartholome Lang. En op donderdag 31 oktober vond de openbare rechtzitting plaats, waarbij ook de drie getuigen - van de Urk, Lang en de veldwachter - aanwezig waren.

De eis van de ambtenaar van het openbaar ministerie luidde dat Leonardus Erven en Joseph Kuijpers schuldig werden bevonden en mitsdien ‘veroordeeld’ ieder in een geldboete van f 5,50 tot f 7,50 ten profijte van de gemeente Oirschot, of in een ‘gevangenzitting’ van tenminste vijf dagen plus het betalen van de gemaakte kosten,

ieder voor 2/5 deel. De overigen zouden worden ontslagen van alle rechtsvervolgingen, wat betrof de ambtenaar van het openbaar ministerie, in de persoon van (burgemeester) Jan de Jong.

De uitspraak van kantonrechter Guljé, op donderdag 7 november, was echter van een heel andere orde.

Alleen Martines van Oudenhoven werd vrijgesproken.

De andere vier werden - *In Naam des Konings - veroordeeld in eene boete van vijf gulden vijftig cents ten profijte van de gemeente Oirschot en in de kosten van dit proces, begroot voor elk op negen en vijftig cents, de boete en de kosten desnoods op elk der veroordeelden naar zoveel hem betreft bij lijfswang te verhalen.*

In dit proces was Jan Goossens de griffier.

Opvallend is, dat er bij de uitspraak niet meer gerept wordt van een eventuele ‘gevangenzitting’ in het geval de boete niet voldaan zou worden en ook het feit dat het vonnis hoger uitvalt dan de eis. Bij de meeste rechtzaken van de kantonrechters die ik gezien heb, was het juist andersom; was de eis hoger dan het vonnis.

Overigens had kantonrechter Guljé ervaring in het rechtspreken, wat betreft het toffelen. Kort daarvoor had hij immers ook al te maken gehad met zo’n volksgericht. Dat speelde zich toen af in de Vleut in Best op de avond van 7 september van dat zelfde jaar en wel bij de woning van landbouwer Jan van Collenburg. 7 september was natuurlijk een zaterdagavond, zodat de dorpelingen op zondagmorgen bij hun gang naar de kerk uitgebreid kennis konden nemen van de actie en van de schande voor de gedupeerde familie. En wellicht hebben vele Bestenaren er zondagsmiddags wel een gezellig wandelingetje aan besteed om het een en ander te bekijken. De burgemeester was die zaterdagavond overigens al meteen op de hoogte gebracht. De daders werden in hun duistere activiteiten betrapt door veldwachter van Eerdwegh. Hij getuigde later dat ze met negen personen bezig waren en dat er op horens geblazen werd en er een akelig geschreeuw aangeheven was. Er waren verder een aantal karren vóór en bij de woning van Jan van Collenburg gevoerd en in elkander opgestapeld. Dit alles gebeurde met het doel, zoals hij

vertelde, om de jongeman en aanstaande bruidegom Hendrik van de Spijker - schoonbroer van Jan van Collenburg, en daarbij inwonende - te bespotten.

Toen de veldwachter er aan kwam, waren enkele jongelui juist bezig om met karren de toegang van de woning te barricaderen. Anderen bliezen op horens en er werd met stenen gegooid. De veldwachter was tussen de toffelende jongelui gesprongen en had geroepen: *‘Wat moet dat hier worden?’* Of hij een brutaal antwoord vanuit de beschermende duisternis op die vraag gekregen heeft, wordt niet vermeld, maar de ‘toffelers’ werden wel flink aangepakt door de rechterlijke macht. Het vonnis luidde: *‘vijf dagen gevangenzitting voor iedere wetsovertreder’*. Niks geen boete als alternatieve straf, terwijl in de Oirschotse rechtzaak alleen boetes uitgedeeld werden en niemand tot een hechtenis veroordeeld werd. Waren de jongelui bij Marte Vogels wellicht al gestoord in de beginfase van het toffelen en hadden ze daarbij nog niet veel schade aangericht? Er was immers nog geen sprake van karren die ‘gebuut’ werden.

Ik heb altijd gemeend dat pas in de 20ste eeuw het toffelen de spuigaten uit gelopen is en de politie er mee gemoeid was. Maar uit het bovenstaande blijkt dat ook in de 19de eeuw het toffelen niet gedoogd werd en de politie ingreep.

Wat me ook nog intrigeert. Waarom was Hendrik Kemps met stro omwonden? Had dat misschien een speciale betekenis. Wie het weet, dat hij zich melde.

Kantonrechter Gompertz en de harmonie.

De volgende zaak speelde zich af in het jaar 1898. Een rechtzaak waarbij enkele leden van de harmonie in de beklagdenbank zaten. Oud-heemkunde lid Janus van Leuven heeft er ooit een artikel aan gewijd in Streekbelangen.

1898 was het jaar dat kantonrechter Romme uit Oirschot vertrok en opgevolgd werd door Eugenius Rompertz. Bij onze harmonie zat men in die tijd zonder voorzitter en toen Gompertz in Oirschot benoemd was, werd hij door burgemeester Breton van Lith meteen gevraagd of hij die opengevallen functie wilde vervullen. De

kantonrechter stemde toe, maar vermoedelijk werd hij niet direct als voorzitter geïnstalleerd, omdat hij voorlopig nog in Breda woonde. Pas in december 1898 kwam Gompertz in Oirschot wonen. In september van dat jaar had de harmonie een uitnodiging gekregen van de harmonie uit Bladel om de zgn.kroningsfeesten ter ere van Koningin Wilhelmina op te komen luisteren. Aan deze uitnodiging werd graag gehoor gegeven en zo vertrok op 18 september een gezelschap van ongeveer 30 muzikanten met rijtuigen vanuit Oirschot richting Bladel. Dat moet in die tijd voor de muzikanten wellicht een hele onderneming geweest zijn; zoiets als een schoolreisje voor kinderen. Nadat het muziekgezelschap zich eerst, na die lange zit, opgeknapt had, werd er in Bladel deel genomen aan de feestelijke optocht. Vervolgens kreeg men een koffietafel aangeboden en daarna werd er onder leiding van dirigent Antoon Somers, naar verluidt, een goed verzorgd concert gegeven. Na afloop daarvan moest er natuurlijk op gedronken worden. Dat hadden ze wel verdiend, dacht men. Uiterst tevreden settelden ze zich in de herberg van ene L. van Bommel. En ze ‘vieten’ er eentje....en nog eentje, en nog.....affijn, je begrijpt het al; ze vergaten de tijd en ze gingen nog niet naar huisnog lange niet, nog lange niet.....zelfs niet op het sluitingsuur.

Totdat de deur van de herberg opengegooid werd en de politie verscheen. Enkele muzikanten reageerden snel en konden nog gauw door de achterdeur wegschieten, maar voor negen leden was het te laat. Zij werden onverbiddelijk geverbaliseerd. Hun namen, leeftijd en beroep werden ‘in naam der wet’ genoteerd door de Bladelse brigadier Heijms.

De ‘slachtoffers’ waren:

1. Johannes Hobbelen, 22 jaar, schoenmaker.
2. Hendrikus van der Schoot, 49 jaar, koetsier.
3. Adrianus van der Loo, 21 jaar, bakker.
4. Jan Meijers, 48 jaar, stoelenfabrikant.
5. Martinus Jonkers, 26 jaar, schilder.
6. Johannes de Vocht, 34 jaar, gemeentesecretaris.
7. Franciscus Messing, 38 jaar, herbergier.

8. Gerardus Princee, 30 jaar, stalhouder.

9. Johannes Beliën, 27 jaar, onderwijzer.

Of ze nu in een bedrukte stemming op Oirschot aan zijn gegaan, betwijfel ik. Immers gedeelde smart is halve smart.

Op 29 november kwam de dagvaarding in Oirschot aan, waarin de beklagden ten laste gelegd werd *in den nacht van 18 op 19 september 1898 om circa 12 uur, alzoo na het sluitingsuur, onder de gemeente Bladel te samen en in vereeniging zonder noodzaak als bezoekers te hebben vertoefd in de herberg van L. van Bommel.*

De bovengenoemde beklagden werden gelast om op zaterdag 10 december 1898 des voormiddags om 10.30 ter terechtzitting te verschijnen op het kantongerecht te Oirschot. (Dat was toen nog een vertrek in het gemeentehuis). Dus verscheen het muzikale gezelschap die dag gezamenlijk, met uitzondering van Jan de Vocht, voor kantonrechter Gompertz. Erg berouwvol en bedrukt zullen de wetsovertreders niet geweest zijn, eerder verwachtingsvol en benieuwd naar de uitslag. Immers de kantonrechter die hen moest veroordelen, was hun voorzitter. Hoe zou hij reageren?

Meester Beliën zou de woordvoerder zijn van de beklagden en naar verluidt moet hij een krachtig pleidooi gehouden hebben voor zijn broeders in de muziekkunst. Wat de eis was van de ambtenaar van het Openbaar Ministerie is me niet bekend, maar duidelijk is, dat kantonrechter Gompertz in een moeilijk parket heeft gezeten. Hij zal wellicht de wijsheid van koning Salamon gewenst hebben.

Op 20 december sprak de kantonrechter het volgende oordeel uit: *'Mijne Vrienden, ik zal jullie de lichtste boete geven, die ik geven kan. Dat is twee kwartjes per persoon'*.

Ik heb zo het donkerbruin vermoeden dat de boetelingen na het verlaten van de zittingszaal er eentje zijn gaan vatten op de goeie afloop.

Clari van Esch-van Hout

Inf: R.H.C. Oud-bevolkingsregister Oirschot

B.H.I.C. Den Bosch, rechtszittingen kantonrechter

J. v. Leuven, Streekbelangen

ZONDER TITEL

Na de donkere spelonken van de bezettingsjaren achter ons gelaten te hebben, na de sombere barre tijden van de jaren veertig met als minste ongemak levensmiddelenbonnen, brood- en textielkaarten tot zelfs voor versnaperingen toe, lokte vrede, een beetje welvaart en tevredenheid in de jaren vijftig. Weliswaar waren er nog bonkaarten voor het bevrijde Nederlandse gebied, maar de angsten waren verleden tijd. Er daagde weer toekomst, die een stevige por kreeg door de Marshallhulp uit de V.S. Ons land lag in puin (denk alleen aan de Rotterdamse haven en Schiphol) en er was, vóór die hulp kwam, geen geld. In onze tijd van anti-amerikanisme mag daar wel eens aan herinnerd worden.

Tegen deze achtergrond schrijf ik nu voor ons verenigingsblad over iets geweldigs in die tijd van opbouw in Oirschot. Omdat ik zeker wil dat het gelezen wordt, gaf ik het geen titel. Nu ik tot hier gekomen ben, zal ik het onderwerp bekend maken: zeepkistenraces in Oirschot. De grote promotor hiervan was wijlen Jan van der Schoot. Hij woonde op Groenberg A 458 en was van beroep 'reiziger', zoals men toen een vertegenwoordiger noemde. Dit kon ik nog zien op de papieren die ik van hem heb. Daar staan tekeningen en schetsen op van de afdeling Verkoop Keukens. Dit terzijde. In Tilburg, Bergen op Zoom, Heerlen, Geleen en Dordrecht zijn ook wedstrijden gehouden met zulke karretjes. De oorsprong lag in de staat Ohio in Amerika. Jan zal gedacht hebben 'als Ohio dit kan, dan kan het ook in Oirschot. We doen niet onder'. In Amerika genoot het grote populariteit. Daar had je concours van eigengemaakte kisten en van fabriekskisten. In Nederland, denk ik, alleen eerstgenoemde, in elk geval in Oirschot.

Hier vond de eerste wedstrijd plaats op kermiszondag 24 september 1950 en wel op de Kanaaldijk-zuid. Die dijk was toen pas verhard met puin van de toren en kerk, die in oktober 1944 verwoest waren. Ik leg hierbij tevens vast dat het puin met paard en kar vervoerd werd door ene Schellekens, die een café had aan de Kanaaldijk-zuid op de Haghorst en door Walter van Dorus van Woensel. Walter was

naderhand chauffeur bij Bert Verspaandonk, handel in zand en grint. Beide voerlui hebben zeker een half jaar het puin in en op de dijk gestort. Dat ging trouwens met oude, magere pèrdjes, scharminkels. De goei hadden immers de Duitsers geroofd! Ik dwaal af, ik roep mezelf tot de orde.

De hoofdingenieur-directeur van Rijkswaterstaat te 's-Hertogenbosch gaf een vergunning af voor een lengte van 20 meter en een breedte van 4 meter tussen kilometer 43,1 en 44,1. Langs de noordelijke berm moest een afscheiding van stropakken gemaakt worden. Bovendien waren er nog zeven artikelen verplicht.

Voordat ik Oirschot onder de loep neem, dien ik eerst iets te zeggen over de activiteiten elders, maar vooral in Tilburg. Daar zal Jan kennis van zaken hebben opgedaan, veronderstel ik. Hij is in elk geval met een man of tien in Tilburg zijn licht gaan opsteken. In de stad van de 'flaconplassers' werden de zeepkistenraces gehouden onder auspiciën van het Nieuwsblad van het Zuiden, meer in het bijzonder van T.A.V. (?) 'Sint Christoffel'. Fabrikanten, grossiers en winkeliers grepen het gebeuren aan omdat zij vonden dat zulke races, behalve de jeugd goed bezighouden, voor hun omzet wat kon opleveren. Zij gaven allen enthousiast medewerking en stelden vele prijzen beschikbaar. Omdat die een kijk geven op het tijdsbeeld van de jaren vijftig, geef ik een ingekorte opsomming: chocolade en suikerwerken van Faam, een koppel duiven en een echte aap van Tilburgs Natuurdierenpark, mecanodoos, padvindershoe en –mes, stof voor een jongensplusfour, een gloednieuwe autoped (en voor de 'duwer' een polshorloge). Als troostprijs kreeg iedere deelnemer een pakje Muntersigaretten, twee paar jongenskousen, 1 fles oude klare voor de vader, 1 fles likeur voor de moeder, zuurstokken van gebr. Van Ham, 1 autobandasbak (er kan alle as in van een slof Hunter), ballpointpennen. Typische voorwerpen dus.

Op 13 augustus 1950 wordt voor het eerst melding gemaakt van de zeepkistenrace in Tilburg. In de plaatselijke courant staat de kop 'Oirschot laat zich in Tilburg niet (zeep)kisten'. Martin Laenen uit Oirschot kwam als eerste aan de meet in 48.6 sec. en werd zo de

kampioen van Tilburg. Het parcours was daar aan de Bredaseweg. Hierop was een stelling gebouwd waarop werd gestart.

Martin Laenen, winnaar zeepkistenrace Tilburg.

‘Tienduizenden’, aldus het Nieuwsblad, ‘genoten van jeugdig sportenthousiasme. De politie kwam de jeugd erg tegemoet en vond het een voortreffelijke vorm van jeugdwerk. Lang zal men spreken over de Oirschottenaar in Tilburg’. Martin werd gehuldigd door de commissaris van politie, de heer Preusting. Een prachtig rijwiel was zijn prijs. Verder kreeg hij behalve de gele trui, de kampioensbeker, aangeboden door de KNAC, de kampioenswimpel van de gemeente Tilburg en nog vele andere nuttige prijzen. Martin werd hoog op de rug van een kameel rondgereden. Bij aankomst in Oirschot was er veel belangstelling en in zaal Gerrit Elshof huldigde Jan van der Schoot de kampioen en de andere winnaars. Vader Laenen sprak en ook de heer Piet Zeeuwen, die o.m. Jan van der Schoot dankte voor zijn voortreffelijke werk. Andere deelnemers sloegen ook een goed figuur: Wim Smulders werd nr.7 van klasse 3A (een lap stof), A.v.d.Boogaert nr. 8 in klasse 3B, Theo Smulders 9^e in deze klasse, Leo de Bresser werd 10^e en Henk Zeeuwen 12^e, beiden in klasse 2A. Het succes was waarlijk ongelooflijk. Ge moet dit alles hebben meegemaakt om te kunnen begrijpen wat dit betekende. Burgemeester Ed. Steger feliciteerde en dankte vanuit Bloemendaal

(blijkbaar op familiebezoek) per briefkaart (postzegel 6 cent!!) de winnaar en speciaal de initiatiefnemer.

In Bergen op Zoom haalde Rinus Laenen een glorieuze 1^e prijs in zijn klasse. Dat was op 19 augustus 1950. 's Avonds werd hij feestelijk in Oirschot ontvangen in De Zwaan en toegesproken door de loco-burgemeester, de heer J.J.C.Mercx. Deze prees zijn ijver en doorzettingsvermogen, waardoor Oirschots' roem verbreid werd. Vader L.Laenen dankte de spreker en het publiek voor de spontane huldiging.

Op zaterdag 26 augustus 1950 had Martien Laenen al succes geboekt in de Grote Race in Dordrecht in de klasse der kampioenen (van de 5 deelkampioenen). Een zeer goed resultaat, want Martien reed daar als de kampioen van Oost-Brabant en werd er een goeie tweede. Als je weet dat bijna alle andere wagens luchtbanden hadden in de zogenaamde luxeklasse, de baan korter en de uitloop langer dan Martien gewend was, komt zijn stuurmanskunst pas goed tot zijn recht.

Daags daarna kwam het inmiddels gevormde Oirschotse team in zijn geheel uit in Heerlen. De successen waren daar gering. Onze kampioen kon het in zijn klasse maar tot de tweede plaats brengen, waardoor hij uitgereden was. Theo Smulders deed het iets beter en wist zich in de finale als 3^e te plaatsen. Weekblad Streekbelangen (een uitgave van de Oirschotse standsorganisaties R.K.B.B., R.K.M.B. en K.A.B., redactie C 13, Oirschot) verwoordde met opgetogen woorden alle prestaties van de Oirschotse coureurs en duwers.

Oirschot kon niet achterblijven en nam ook een organisatie op zich. Zoals gezegd vonden de wedstrijden plaats op de Kanaaldijk aan de kant van de hei. Er was een comité samengesteld waarin o.m. zitting hadden de heren Piet Nortier (in autosportkringen welbekend) en verder een viertal bestuursleden van TAC St. Christoffel, de directeur van het Nieuwsblad van het Zuiden en de sportredacteur van die krant. Er was ook een erecomité gevormd met Oirschotse representanten. Ik noem o.a. de burgemeesters van Oirschot en de

Beerzen, de wethouders, dr. Hagemeijer, baron Bentinck, de heer Loupard, P.v.d.Sanden (hoofd van de school), notaris Van der Avoirt, Jan Erven, P. Meeuwis en Theo Princée. Een zwaar orgaan dus! De overheid, de politie en de verkenneren gaven enthousiast hun medewerking: het was immers eerste klas werk om de jeugd positief bezig te houden. Het werkcomité omvatte J.Beks, Chr.Bogmans, H.v.d.Oetelaar, J.Smits, J.Smolders, H.v.Zelst, P.Zeeuwen, Peer van Haaren enz. Er moest veel overlegd en vergaderd worden. De eerste bijeenkomst was op vrijdag 25.8.1950, 's avonds om 8 uur in café George Willems. Er kwamen adviseurs om de jeugd behulpzaam te zijn bij het bouwen. Aan een reglement was gemakkelijk te komen. Alles moest daarin netjes beschreven zijn en er moest in staan dat de vader (over moeders werd niet gesproken!) of de voogd zich moest neerleggen bij de beslissing van de jury. Dat was hard nodig want de vaders waren misschien nog feller dan de pupillen, alhoewel een vader vertelde dat zijn zoon nergens anders meer aan dacht!

Wat er zoal bij kwam kijken? De kisten moesten gekeurd worden, een omroeper aangeworven, een geluidsinstallatie, telefoon (géén mobieltjes!!), een starthelling bouwen (verzorgde F.Laenen), inschrijfformulieren, reclame maken (toegang was gratis), doorlaatbewijzen voor de gereserveerde plaatsen (vanaf de Hoge brug), prijzen bekomen, een jury (heel voornaam), pers (Jan Smits, zwager van Jan v.d.Schoot als eerst aangewezen) enz. enz. Voornaam was het hebben van een beginkapitaaltje. Hoe dat opgelost werd, heb ik nergens kunnen vinden.

Er werd veel zorg besteed aan de 'brandende' kwestie waaraan de kist moest voldoen. Enige punten wil ik opnoemen. Als eerste (je zou het niet zelf bedenken): de reminstallatie; pas op niet over de kop te slaan!!. Zeer voornaam: de stuurinrichting, stuurwiel rond of half rond, middellijn minstens 20 cm., massieve banden (doorsnee hoogstens 30 cm), stuurspil, kabels en trommelrem, soort wiel tjes (Mutsaerts Kinderwagenfabriek gaf veel medewerking) en de neus van de kist moest vóór de wielen uitkomen.

Als men aan deze hoofdmoot voldeed, mocht men verder zijn eigen fantasie botvieren, maar de degelijkheid moest men wel in de gaten

houden! Er waren leeftijdscategorieën met kwartfinales, halve finales en de finale in de onderdelen ‘luxe gekocht’, ‘hulp vader’ en ‘eigenbouw’. Het begon om 12 uur en de verschillende starttijden hingen in de etalage van bakker Jos Smits.

Een deelnemer in volle vaart.

Nergens heb ik kunnen ontdekken hoe de eigenlijke dag verlopen is. Misschien kunnen anderen dat eens uitzoeken. Mij lukt het alleen om enkele deelnemers te noemen. In willekeurige volgorde som ik op:

Diel van Rooij, Spoordonk B 128, oud 11 jaar volgens rijbewijs 0 (!?)

Adr.v.d.Bogaart, Heuvel A 14

Leo de Bresser, Dr. Feijstraat 3

Mart. Laenen, Heuvel A 4

Arn.v. Nistelrooij, Spoordonkseweg A 184

Theo en Wim Smulders, Molenstraat A 465

Henk Zeeuwen, Markt A 82

W. Verbruggen, Rijksluisstraat A 369 (ik vind een papiertje met daarop het verzoek ‘mijnheer graag ook wieltjes zoals die van ver Bruggen!’)

Giel van de Loo, Molenstraat F 78 (ik denk ene ‘Snijer’)

Fr. Wijnhoven, Molenstraat A 414

Martien van Nunen, Gasthuisstraat A 254

Alf Waijers, Nieuwstraat A 142 (ik denk zoon van de smid)

J. Smetsers, Markt

Theo van de Loo, Kanaalstraat (oomzegger van schrijver dezes)

Uit andere gegevens kon ik opmaken dat er velen meer geweest zijn, vooral van buiten Oirschot. Ieder kwam natuurlijk uit in een eigen klasse. Verder staat er ergens dat er een collecte gehouden zou worden voor de Oirschotse Montfortaan pater Harry van Cuyck. Met de kennis van nu weten wij dat hij gemissionieerd heeft op Borneo en dat hij daar, zeer jong, jammerlijk overleden is.

Paul Steger wordt verder vernoemd in verband met 'wielen', evenals Frits Wijn van 's-Heerenvijvers. Steef van Bommel, Molenheide F 98 vraagt blijkbaar f 7,50 voor zulke wieltjes (mogelijk gevonden op de vuilnisbelt daar op de hei!). Handel zat er al vroeg ingebakken; Verbruggen rekende die prijs trouwens ook.

Over uitslagen ben ik niets te weten gekomen. Hier ligt nog een taak te wachten, wellicht via archief Streekbelangen. Het zal zeker veel bekijks getrokken hebben. Zoals gezegd, was het kort na de oorlog en enig vertier was hard nodig. Oudere mensen weten er nog smakelijk over te vertellen, 't Was een speciale vorm van jeugdwerk en het zou misschien nog eens gehouden kunnen worden. Het is beter dan steeds achter de computer of aan de bar. Waar vind je nog een organisator van klasse?

Wat mij betreft: ik gebruik meestal de pen. Ik voel me er wèl bij en ik hoop jullie ook met mijn vruchten daarvan!

Tenslotte: over welke Jan Schoot hebben we 't? Enne Bôn?

Nee, d'n dieë van de guld, van Sebastiaan!

Oh, d'n dieë, die mi Jet Smits getrouwd was?

Jêh, d'n dieë!!

Theo van de Loo,

Feestdag van St. Odulphus 2007

BEELDBANK

Inleiding

Heeft u iets met vroeger en wilt u meer weten over de geschiedenis van uw Brabantse familie, straat, dorp, stad of regio, Dan bent u bij de Brabant-Collectie(www.brabantcollectie.nl) aan het juiste adres. Bij de Brabant-Collectie vindt u een rijke verzameling

historische kaarten en prenten, intrigerende manuscripten, prachtige foto's, talloze boeken en tijdschriften over de meest uiteenlopende historische onderwerpen en ontroerende filmbeelden van het alledaagse leven uit een meer recent verleden. Om snel te vinden wat u zoekt heeft de Brabant-Collectie een aantal databanken ontwikkeld. De Brabant-Collectie is voortgekomen uit het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen dat in 1837 werd opgericht. Zij is eigendom van de provincie Noord-Brabant en maakt sinds 1986 onderdeel uit van de bibliotheek van de Universiteit van Tilburg. In samenwerking met de Universiteit van Tilburg heeft Noord-Brabant een digitale film- en fotobank (www.filmenfotobank-nb.nl) geopend. Deze film- en fotobank moet een historisch overzicht gaan bevatten van de cultuur in Noord-Brabant in de ruimste betekenis. Onze Heemkundekring heeft na lang aarzelen besloten haar collectie foto's en films voor een breder publiek toegankelijk te maken. De film- en fotobank heeft voldoende waarborgen ingebouwd om misbruik en ongeoorloofde distributie van foto's en films te voorkomen. Naast het plaatsen van de foto's en films op de film- en fotobank dienen deze ook gedocumenteerd te

worden. Het plaatsen van de foto's en films is slechts een kwestie van techniek, maar voor het documenteren is de hulp van de hele Heemkundekring noodzakelijk. In eerste instantie zal een werkgroep een aanzet geven om tot plaatsing op de beeldbank te komen. In de loop van 2008 zullen een aantal sessies in onze heemkamer georganiseerd worden, waarin aan de hand van uw kennis en herinneringen de informatie over de te plaatsen foto's zal worden verzameld. Wij hopen dat u aan een oproep hiertoe gehoor zult geven en dat u zich mede wilt inzetten voor het behoud en het uitdragen van ons cultureel erfgoed.

Uitgangspunten

Het spreekt voor zich dat de te plaatsen foto's en films een historische en/of culturele waarde moeten vertegenwoordigen. Dit is een ruim begrip, dat moeilijk in te kaderen is en sterk afhankelijk is van degenen die de collectie samen stellen. Wat nu nog niet van waarde schijnt te zijn kan in de toekomst zeer interessant worden. Bij het plaatsen van foto's en films moeten we ons ook realiseren dat het een algemeen toegankelijke beeldbank is en dat we daardoor de collectie niet alleen moeten baseren op activiteiten en gebeurtenissen van onze Heemkundekring, maar er naar moeten streven een zo breed mogelijke en interessante collectie samen te stellen. Het ongelimiteerd plaatsen van bijvoorbeeld foto's van onze studiereizen heeft geen zin, maar wel een aantal foto's van zo'n reis met de vermelding dat we deze activiteit jaarlijks organiseren en de doelstelling daarvan en zo zijn er natuurlijk nog wel meer voorbeelden. De foto's worden niet alleen op de beeldbank opgeslagen, maar worden ook digitaal in onze heemkamer bewaard en zullen ook op papier of op dia in onze heemkamer toegankelijk blijven.

Opslag

Om informatie toegankelijk te maken en te houden dient de opslag daarvan gestructureerd te geschieden. Dit geldt niet alleen voor de opslag van documenten, maar zeker ook voor de opslag van digitale

informatie. De beeldbank geeft daarvoor deskundige adviezen, die we natuurlijk graag opvolgen. Elke opgeslagen foto en film krijgt een nummer. Aan de hand van dit nummer is te zien om wat voor foto het gaat; bijvoorbeeld een huis, een straat en welke straat, een persoon, een vereniging en welke vereniging.

Henk van Hout

Weet u waar deze foto gemaakt is, wie er op staan en wat het voorstelt? Graag een telefoontje naar:
Clari van Esch-van Hout, telefoon 0499-575260

De heer Anton Neggers, auteur van Schelmen en Hontsvotten, is gespecialiseerd in genealogie van Oirschottenaren en Bestenaren. Hij heeft ons enkele artikelen aangereikt ter publicatie in Van den Herd.

OIRSCHOTSE PORTRETTE

LAMBERT HUIJSKENS

Carried gold in belts

Alleen al in 1854 en 1855 vertrekken tweeënveertig inwoners van Oirschot naar Noord-Amerika: twaalf mannen, zeven vrouwen en drieëntwintig kinderen. Zij vestigen zich vooral in de staat Michigan, met name in de stad Detroit. Maar veel van hen komen ook terecht in Bay City, gelegen aan Lake Huron. De timmerman Hendrik van Someren is de eerste, maar hij wordt onder andere gevolgd door de wever Andreas van den Broek met vrouw en acht kinderen, de horlogemaker Cornelis van Erp met vrouw en vijf kinderen, de arbeider Peter van Wiel met vrouw en drie kinderen, de arbeider Reinier Broekhuis, de landbouwer Lambert Huijskens met zijn derde vrouw, zes kinderen en schoonzoon, de landbouwer Peter van Gestel, en de schoenmaker Peter van Weert met vrouw, drie kinderen en zijn zuster met twee kinderen.

Lambert Huijskens is een weduwnaar van drieënvijftig als hij zijn geboortegrond voorgoed verlaat om een nieuw bestaan op te bouwen in Amerika. Hij is 1801 geboren als zoon van Arnoldus Huijskens en Elisabeth Neggers. Zijn vader is een van de rijkste boeren van Oirschot. Lambert trouwt met Margo de Croon en zij krijgen tien kinderen. Margo overlijdt in 1840. Lambert hertrouwt met Henrica van de Laak. Het huwelijk blijft kinderloos: Henrica sterft in 1853. Na de dood van zijn tweede vrouw besluit Lambert Oirschot te verlaten. Het is crisis in Europa: de oogsten mislukken, er breken epidemieën uit en de werkloosheid is hoog. Op 12 februari 1855 worden in de herberg van de weduwe de Kroon de onroerende goederen van Lambert in het openbaar verkocht. Vervolgens zoekt en vindt Lambert een nieuwe vrouw: Cornelia van Weert is 17 jaar

jonger en een ongehuwde moeder met twee kinderen, die bij het huwelijk door Lambert worden gewettigd.

Vijf dagen na het huwelijk reizen drie zoons, Jan, Adriaan en Cornelis Huijskens, vooruit naar Amerika. Op vrijdag 20 juli 1855 worden zij gevolgd door de rest van de familie: Lambert en zijn vrouw Cornelia, de twee minderjarige kinderen, en zijn dochter Anna met haar man Jan Sloots. Lambert neemt zijn kapitaal mee in goud: hij draagt het in geldriemen om zijn middel. Dat maakt grote indruk op hun vijfjarige dochter Maria, die in 1934 haar herinneringen aan die tijd ophaalt in een artikel in de Bay City Times (“*Carried gold in belts*”). In Detroit ontmoeten zij een Belgische immigrant die hen overhaalt om zich aan de monding van de Saginaw river te vestigen, in een deel van Hampton Township dat vanaf 1865 Bay City wordt genoemd. Aan de westoever van de rivier leven nog indianen: vaak peddelen zij met het kano's naar de overkant om inkopen te doen of zelfs om (onuitgenodigd) bij de blanke inwoners van Bay City te dineren.

Lambert Huijskens woont in een huis aan 1111 North Madison Avenue, tussen Second en Third Street. Het gezin raakt bevriend met de pastoor van de first Saint Joseph's church, Fr. Henry Schutjes, eveneens een Nederlandse immigrant. De zoons van Lambert maken heel wat kerkbanken en bidstoelen voor de kerk, en de pastoor gaat regelmatig met de familie mee op jacht- en vistochtjes naar Saginaw Bay.

Bay City is vooral bekend vanwege de houtindustrie: Lambert en zijn zoons werken op een houtzagerij, en daarnaast bezitten zij landbouwgrond en een *pinery* (mastbos) voor hun eigen houtproductie.

Lambert Huijskens overlijdt in zijn huis aan Madison Avenue op zondag 11 juni 1882, in de leeftijd van 80 jaar. Hij is de stamvader van inmiddels zes generaties Amerikanen, die over het hele immense land zijn verspreid.

Voor meer informatie: *Carried gold in belts*, Genealogie Huijskens van Oirschot tot Bay City, in: de Brabantse Leeuw LII (2003) pag. 22, 86, 164, 229.

INHOUD

COLOFON	1-2
KENNISMAKING MET DE VOORZITTER Arthur de Vries	3-4
VAN DE BESTUURSTAFEL JAARVERSLAG VAN DE SECRETARIS OVER 2007 Nicoline van Tiggelen	5-7
EEN TEUTENFAMILIE IN OIRSCHOT Hanneke v.d.Bogaart-Vugts	8-12
RECHTZAKEN VAN HET KANTONGERECHT Clari van Esch-van Hout	13-19
ZONDER TITEL Theo van de Loo	20-26
BEELDBANK Henk van Hout	27-29
OIRSCHOTSE PORTRETTE LAMBERT HUIJSKENS Anton Neggers	30-31
INHOUD	32